

Mellaneuropas "lösgörande"

De nu diskuterade tankarna på "lösgörande" (disengagement) genom skapande av något slags kärnvapenfri eller demilitariserad zon i Europa är skilda hänseenden vga, och de är, kan man lugnt tillägga, stor omfattning på denna oklarhet debatten lever. Dels är det område det skulle gälla obestämt. I den polske utrikesministrarnas plan från december (Rapackiplanen) är det fråga om Tyskland — både Öst- och Västtyskland —, Polen och Tjeckoslovakien. Senare har

Bulganin skrivit om en zon som skulle omfatta även de nordiska länderna och Italien. Kennan av några tidningar och politiker rekommenderade lösning avser däremot hela Mellan- och Västeuropa eller åtminstone största delen av detta område. Dels är det oklart vad som skulle ske beträffande de berörda länderna. Rapacki och Bulganin har format uttrycket "kärnvapenfri" zon, men vad detta innebär är diskutabelt. Kennan och andra går vida längre både geografiskt och militärt; de ryska trupperna skulle dra sig tillbaka från satellitstaterna, de amerikanska från Västeuropa. Det är nödvändigt att ta upp de skilda alternativen vart för sig.

Vad menas med en kärnvapenfri zon? Strängt taget torde härmed avses en zon där inga atomvapen — vare sig överföringsanordningar eller atombomber — får finnas, och en del inlägg tyder på att det är detta som åsyftas. Planerna på en sådan zon synes emellertid uppenbart orealistiska. Danmark och Norge har redan motagit, eller är i färd att mottaga, överföringsanordningar (kanoner och raketvapen) som är avsedda för atombomber, och i händelse av krig kommer sådana bomber att ställas till deras förfogande. De vapen det här gäller är av utpräglat defensiv natur, med en skottvidd på 10—15 mil, men likafullt är dessa vapen atomvapen. Västtyskland har i stor omfattning dylika vapen, och bomber är här lagrade för användning vid anfall. Att dessa stater skulle slopa sina viktigaste försvarsanordningar — som kompletteras av hjälp med starkare vapen i krigsfall — förefaller uteslutet. Adenauer har nyligen betonat att de taktiska atomvapnen i Västtyskland är nödvändiga; om de inte finns kan de ryska arméerna på kort tid slå ned motståndet. Statsledningarna i hela Västeuropa torde stå på samma linje.

Något annorlunda ställer sig saken om man med kärnvapenfri zon menar en zon utan raketanordningar av skottvidd upp till omkring 200 mil. Norge och Danmark har vägrat att ta emot dylika anordningar, som anses öka riskerna för ett anfall med fjärrvapen i händelse av krig. England, sannolikt också Frankrike, Holland och Belgien, kommer att ta emot sådana anordningar från USA.

Om dessa raketfästen skall placeras också i Västtyskland är mera osäkert; deras stora skottvidd gör att detta ter sig mindre betydelsefullt än innehavet av taktiska atomvapen. Hela projektet om en atomvapenfri zon i Centraleuropa är från militär synpunkt av underordnad betydelse, yttrade den franske utrikesministern Pineau i förgår, detta med tanke på nuvarande robotvapens räckvidd. Politiskt förhåller sig saken annorlunda, tillade han och antydde att de ryska förslagen egentligen gick ut på att upplösa Atlantpaktens försvarssystem och få Amerika att förlora intresset för att ha kvar trupper på kontinenten.

I fråga om de nu berörda förslagen bör tilläggas att deras genomförande framstår som otänkbart även med hänsyn därtill att de motsvarande ryska eftergifterna — beträffande Polen och Tjeckoslovakien — i praktiken skulle bli värdelösa. Rysarna har inte föreslagit något kontrollsystem, och att få till stånd en effektiv kontroll är reellt omöjligt. Att placera raketanordningar och andra atomvapen i de båda nämnda satellitstaterna utan att de upptäcks kan ske utan större svårigheter, även om ett kontrollsystem etablerades, för så vitt kontrollen inte skulle innebära en fullständig visitationsrätt för inspektörerna väster ifrån — och på detta tror ingen.

peasement" (avspänning eller försoning) — det ordet lyckades Chamberlain göra till ett fullt ord i München för snart tjugo år sedan — inte heller "easing" eller "relaxation of tension" (mildring av spänningen), vilka uttryck var de vanliga för ett par år sedan, utan "disengagement", alltså lösgörande, ett ord som uttrycker ungefär att två brottare lösgör sig ur varandras grepp.

Att någon väsentlig och stabil förbättring av förhållandet mellan öst och väst kan vinnas genom en ny konferens är av skäl som vi ofta betonat milt talat osannolikt. Även om en kärnvapenfri zon skulle skapas, leder detta inte till någon verklig avspänning, yttrade utrikesminister Lange nyligen; och det är nära nog otroligt att en sådan zon, i mera egentlig mening, kommer till stånd. Till detta problem skall vi återkomma. Det är emellertid väl förståeligt att man på många håll faller för ett önsketänkande som i den blivande konferensen ser slutet på tiden av hat och ångest. "Vi kan inte längre stå och stampa på samma ställe och i det oändliga balansera i en atmosfär av fruktan", skriver det norska Arbeiderbladet. Den längtan som präglar dessa ord känner vi alla. Men det hjälper inte att förklara "atmosfären av fruktan" olidlig för att skingra den. Vi kan leva i den atmosfären, och efter allt att döma måste vi ännu under många år göra det.

förslag som med tanke på Väster i dess helhet är ödesdigra.

Den förberedande debatten tyder, redan den, på att ryssarna i sina planer siktar på dessa risker och svagheter. Ryssland önskar en stor konferens, där inte bara motståndarstaterna i egentlig mening, utan också en rad sk neutrala stater, bland dem Sverige, skulle delta. En sådan konferens, utan begränsat och fixerat arbetsprogram, skulle uppenbarligen ge ryssarna stora möjligheter att söndra och i sönderingens tecken påverka. I Västerterns ledande kretsar synes man allmänt anse att konferensen måste ta upp bestämda problem och att ett slags arbetsordning på förhand bör fastställas genom möte mellan stormakternas, eventuellt också andra staters utrikesministrar. Vad som närmast avses som ämne för konferensen är skapandet av ett kärnvapenfritt eller rent av demilitariserat område i Mellaneuropa. Det är typiskt att man i debatten inte i regel använder ordet "ap-

Kennanplanen är ännu mera fantastisk. Ryssarna skulle ge sig i väg från de stater de underkuvat, USA från de stater i Västeuropa som det lovat att hjälpa. Detta skulle, skriver några optimister, leda till att satellitstaterna skulle göra sig fria. Tror någon på allvar att ryssarna, som för övrigt inte tycks vara intresserade av Kennans förslag, skulle gå med på upplösningen av sitt nya välde genom att låta Östtyskland, Polen, Tjeckoslovakien, Ungern osv bli självstyrande, med minnet av vad Ryssland under de senaste åren presterat av hård undertryckning i dessa stater? Med all säkerhet skulle Ryssland i framtiden, liksom i det förflutna, krossa alla frihetsrörelser i dessa länder — det skulle bli ännu mera självfallet att göra det om Västeuropa genom Amerikas reträtt bleve nära nog försvarslöst. En sådan amerikansk reträtt innebure att isolerade angrepp eller genom underminering arrangerade erövringar skulle bli ett aktuellt hot för de ännu fria staterna i Europa. Om Amerika drar sig tillbaka, blir det sannerligen inte lätt att få amerikanerna med på en aktion för att hjälpa Västtyskland eller Österrike eller Sverige eller Italien.

De motiv som Kennan och andra åberopat för detta förslag har tidigare granskats. Kennan kommer med sådana lösligheter som att han kan ge sin "personliga försäkras" om att en stat där ingen kommunist eller tänkbar medlöpare finnes ej skulle bli föremål för ryskt angrepp. Vad betyder Kennans "personliga försäkras", var finns för övrigt en stat utan kommunister eller medlöpare? Förre amerikanske utrikesministern Acheson har i en artikel betonat att Kennan rör sig med rent mystiska argument. Kennans mening, förklarar Acheson, "delas inte av någon ansvarig ledare inom USA:s demokratiska parti"; att det republikanska partiet avvisar Kennans infall är om möjligt ännu klarare. "Västereuropas nationer kan inte bestå som oavhängiga stater utan Amerikas aktiva understöd"; denna Achesons sats är lika giltig nu som den var under kriget mot Hitler och som den varit under de tolv åren av ryskt hot mot den fria världen.

Statschefens ställning

bör upptagas i den nu pågående författningsutredningen, hävdar ett antal socialdemokrater i motioner som väckts i båda kamrarna. Tydligt avser motionärerna att utredningen bör omfatta såväl frågan om monarkins bevarande eller ersättande av republik som statschefens funktioner, däribland också de representativa. De vore naturligt och önskvärt att författningsutredningen, som har ett utomordentligt vidsträckt arbetsområde, även gick in på dessa frågor. Huruvida den enligt nu gällande direktiv är skyldig eller berättigad att göra det synes tveksamt; vid ett tillfälle gjorde statsministern ett uttalande som tydde på att utredningen skulle omfatta statschefens ställning, men

andra sammanhang har en motsatt uppfattning gjorts gällande. Det finns i detta sammanhang flera frågor av mera sekundär natur som också förtjänar att behandlas, exempelvis den av högerledaren understödda tanken att statschefen vid viss ålder skulle avgå med pension. Under alla förhållanden borde "en förutsättningslös redovisning", såsom motionärerna uttrycker det, vara av värde för debatt och ställningstagande under kommande år.

Första kammaren

värderas på ett helt annat sätt av den nuvarande statsministern än av hrr Branting och Staaff för 45—50 år sedan, framhåller Expressen. Branting och Staaff ville att parlamentarismen skulle bygga endast på andra kammaren, medan hr Erlander är benägen att ta hänsyn även till den första. Enligt vår, liksom enligt Expressens mening, bör första kammaren så snart som möjligt avskaffas, men det hindrar inte att Expressens påståenden innebär en förvrängning av det historiska förloppet. Den första kammare som Branting och Staaff under det diskuterade skedet hade att göra med var en första kammare som genom gradering av den kommunala rösträtten blev ett värm för de besuttna grupperna och ständigt behärskades av högern. I synnerhet Staaff tänkte sig att en första kammare av detta slag skulle bevaras som ett slags överhus av engelsk typ, medan den reella makten, särskilt i fråga om regeringsbildningen, helt skulle övergå till andra kammaren. Sedan dess har första kammaren demokratiserats, och den bygger nu på rösträttsbestämmelser som är lika demokratiska som de för andra kammaren gällande (även om mandatperioden och valsättet ger viss överrepresentation åt vissa partier). Detta låtsas inte Expressen om, och dess högtidliga uttalanden om att "folket skall bestämma i eget hus", och alltså första kammaren sakna allt parlamentariskt inflytande, faller därför platt till marken. Expressens historieskrivning är av samma skeva art som ofta och med rätta sagts vara utmärkande för socialdemokratiska försök i genren.

Vetenskapsakademien

har privilegium på utgivandet av svenska almanackor, och detta monopol tillförde år 1956 akademien inkomster på omkring 675 000 kronor. En motionär i andra kammaren, hr Hamrin (fp), begär utredning rörande detta privilegium samt garantier för att inkomsterna endast kommer vetenskap och forskning till godo. Han stöder sig på vad som förekommit i Sellingaffären. Enligt bestämda uppgifter har akademien bland annat i denna affär utfäst sig att bestrida kostnaderna för advokatavvoden på omkring 35 000 kronor, ehuru det här är fråga

om en advokat som företräder två målsägarpartier. Tidigare har akademien utbetalat summor på över 30 000 kronor till en jurist och en psykiatriker som anlitats i samband med akademins kampanj mot Selling. Hr Hamrins krav på en undersökning verkar synnerligen välmotiverat.